

70660

8.8.-2005

МОВА і КУЛЬТУРА

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Випуск 8

ТОМ

VIII

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

М 74

М 74 **МОВА І КУЛЬТУРА.** (Науковий щорічний журнал). – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип. 8. – Т. VIII. Актуальні проблеми сучасної філологічної науки. – 000 с.

Видання зареєстроване Державним комітетом
інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Свідоцтво КВ № 4332 від 27.06.2000 р.

Засновник:

Фонд розвитку культури і мистецтва «ПАРАД ПЛАНЕТ»

Видається за рішенням Вченої ради

Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України від 1.06.2000 р.

Головний редактор **Д. С. Бураго**

Редакційна рада:

д-р філол. наук, проф. *А. Й. Багмут*; д-р філол. наук, проф. *В. М. Брицин*; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України *Ю. Л. Булаховська*; д-р філол. наук, проф. *О. П. Воробйова*; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України, заслужений працівник ВШ України *М. О. Карпенко*; д-р філол. наук, проф. *Т. В. Клеофастова*; д-р філол. наук, проф. *Ю. І. Корзов*; д-р філол. наук, проф. *Н. В. Костенко*; д-р філос. наук, проф., заслужений діяч науки і техніки України *С. Б. Кримський*; д-р філол. наук, проф., член-кор. НАН України *Н. Є. Крутікова*; д-р філол. наук, проф. *А. К. Мойсієнко*; д-р філол. наук, проф. *Ф. О. Нікітіна*; д-р філос. наук, проф., академік НАН України *О. С. Онищенко*; д-р пед. наук, канд. філол. наук, проф. *Г. В. Онкович*; д-р філос. наук, канд. істор. наук, проф. *Ю. В. Павленко*; д-р філол. наук, проф. *Г. Ф. Семенюк*; д-р філол. наук, проф., академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України *В. Г. Склярєнко*; д-р філол. наук, проф. *О. С. Снитко*; д-р філол. наук, проф. *Е. С. Соловей*; д-р психол. наук, проф., член-кор. АПН України *Н. В. Челелєва*.

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф., академік НАН України *Д. В. Затонський*

д-р філол. наук, проф. *Н. Г. Озерова*

канд. філол. наук, доц. *П. П. Алексєєв*

Видання затверджено ВАК України:

Постанова президії ВАК України від 8.11.2000 р. № 1-01/9 (літературознавство);

Постанова президії ВАК України від 13.12.2000 р. № 2-01/10 (мовознавство).

© Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2005

© Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2005

© Видавничий Дім Дмитра Бураго (майнові), 2005

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЯ МОВИ І КУЛЬТУРИ

<i>Чепелева Н. В.</i> Идентичность личности в контексте нарративной психологии.	5
<i>Назарук О. М.</i> Особливості розуміння важливих подій життя юнаками.	12
<i>Яковецкая Л. С.</i> Исследование проблем личностного роста в кросскультурной психологии.	18

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ.

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФИЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ

<i>Караваешкина М. В.</i> Восприятие грамматического учения русскими книжниками XVI века.	21
<i>Авраменко Н. В.</i> Вплив суспільно-психологічних чинників на лінгвостилістичне і синтаксичне оформлення ділових листів.	25
<i>Бабенко Е. В.</i> К вопросу о структуре фразосемантического поля эмоций личности.	31
<i>Щумейко Н. Е.</i> О номинациях цвета в русском языке.	37
<i>Карпенко У. А.</i> Концепт «Враг» фрейма Вооружённое противостояние в русской культурно-языковой традиции на фоне английского и итальянского языков и культур.	40
<i>Зальцман Р.</i> Комическое как лингвокультурный феномен (на материале кросскультурного дистанционного образования).	48
<i>Чеснокова О. И.</i> Проблема межкультурных коммуникаций в контексте гендерных исследований.	56
<i>Круть І. Ю.</i> Зоологічна лексика у картині світу українців.	66

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ

<i>Гуцол С. Ю.</i> Анализ подходов к исследованию мифологических нарративов.	72
<i>Михед Т. В.</i> Біля початків американського міфу про Едем.	79
<i>Фролова О. Е.</i> Модус в жестко-структурированном тексте.	82
<i>Луцик А.</i> Основные образы-символы романа Л. Н. Толстого «Анна Каренина».	85
<i>Болтовская Е. А.</i> Художественно-изобразительный потенциал имен прилагательных в позднем творчестве М. Цветаевой.	88
<i>Тяпина Я. Р.</i> «Навий мир»: живые и мертвые в прозе Федора Сологуба.	91
<i>Долгенко А. Н.</i> Сверхчеловеческое в декадентском антигерое (по роману М. Арцыбашева «Санин»).	98
<i>Скотникова О. Е.</i> История, время и судьба в произведениях Л. Улицкой.	101
<i>Оришак Ю. М.</i> Поетичне слово Ганни Чубач у духовному просторі української культури.	106

Інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Наукове видання

«МОВА І КУЛЬТУРА»

Випуск 8

Том VIII

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ**

Видавничий Дім Дмитра Бураго
Київ 2005

7

Институт филологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
Институт языковедения им. А. А. Потебни НАН Украины
Институт психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины

СЕРИЯ «ФИЛОЛОГИЯ»

Научное издание

«ЯЗЫК И КУЛЬТУРА»

Выпуск 8

Том VIII

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКИ**

Издательский Дом Дмитрия Бурого
Киев 2005

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ВАЖЛИВИХ ПОДІЙ ЖИТТЯ ЮНАКАМИ

Стаття присвячена дослідженню, спрямованому на встановлення особливостей розуміння та інтерпретації особистого досвіду юнаками, через аналіз текстів-нарративів про значущі події. Наратив надає можливість досліднику наблизитись до особистості та різних аспектів її досвіду і виявити, які ж моменти життя стають важливими подіями. Проведений теоретичний аналіз літератури показав, що подія являється основною одиницею особистого досвіду людини. Здатність до розуміння та інтерпретації значущих подій дозволяє людині інтегрувати їх до структури особистого досвіду.

Ключові слова: *нарратив, особистий досвід, психологічна подія, розуміння та інтерпретація, вікова періодизація.*

Стаття посвящена исследованию, направленному на выявление особенностей понимания и интерпретации личностного опыта молодыми людьми, через анализ текстов-нарративов о значимых событиях. Нарратив позволяет исследователю приблизиться к самой личности и ее опыту, а также определить важные моменты ее жизни, которые могут становиться значимыми событиями. Проведенный теоретический анализ литературы показал, что событие является основной единицей личностного опыта человека. Способность к пониманию и интерпретации значимых событий позволяет человеку интегрировать их в структуру личного опыта.

Ключевые слова: *нарратив, личный опыт, психологическое событие, понимание и интерпретация, возрастная периодизация.*

Прагнення людини до самореалізації веде її протягом всього життя. На різних етапах онтогенезу людина набуває своєчасні новоутворення, уміння взаємодіяти з оточенням, схильність до самоаналізу власних вчинків й емоційних переживань, здатність до саморозвитку. Іншими словами, людина отримує свій власний досвід, враховуючи або незважаючи на який буде свос життя, свій власний шлях, свою особисту історію.

На нашу думку, життєва історія людини – це об'єднаний цілісний погляд на власне життя, який складається з пам'ятних фрагментів (подій) та їхнього індивідуального інтерпретування.

Серед головних напрямків наукової розробки проблеми життєвого шляху людини виділяють: по-перше, визначення ідеально завершеного циклу життя (ортобіозу) як критерію оцінки реального шляху і способів його оптимізації; по-друге, розкриття проспективного і ретроспективного компонентів його цілісності у єдності реальних та ідеальних відтворень (спогади і пригадування, мрії, плани відносно майбутнього); по-третє, знаходження етапів, зокрема, на основі зміни, удосконалення життєвих установок і установок світогляду: усвідомлення життєвого призначення, корекція життєвого шляху у зв'язку зі способами розкриття особистістю його смислу (сенсу) – через ставате кохання, переживання буття, слугування людству, творчий ентузіазм тощо [17: 49].

«Людина в тому ступені виступає особистістю, в якому вона має власну історію. В ній формуються події – вузлові моменти, поворотні пункти, коли в результаті прийняття рішень визначається подальше становлення особистості» [18: 684]. За даними до-

слідників [5; 7], у спогадах дорослих людей про власне життя нараховується значних подій від 15 до 21, причому вони залишаються значними тільки протягом декількох років. Можна зазначити, що подійний ряд є рухомим. Досвід знає не стільки змін, скільки відбувається зміщення тих чи інших подій, і людина вводить до значних тільки потрібні у даний момент, необхідні їй для орієнтування в життєвому просторі та для підтримання власних прагнень. Це не означає, що відбувається заміна одного переживання іншим, скоріше за все, слід говорити про поповнення новим досвідом вже утвореного світовідчуття. Це світовідчуття є частиною пізнання довкілля. Таким чином, важлива не стільки сама подія, скільки її переживання людиною. Таке своєрідне значущє (в ціннісно-смысловому сенсі) переживання можна вважати психологічною подією.

Феномен психологічної події, тобто своєрідного переживання значущості тієї чи іншої ситуації, випадку, полягає в тому, що це переживання того, що відбувається, спричиняє змістовні зміни в структурі особистості та ускладнює її емоційний, мислений і цілісний аспекти. Іншими словами, психологічна подія є значущим в ціннісно-смысловому сенсі переживанням, спричиненим зовнішніми або внутрішніми чинниками.

Поняття психологічної події як особливого феномена досвіду особистості зустрічається у праці С. К'єркегора «Повторення». Датський філософ писав, що для нього «...перетворилось в подію світового значення те, що, якби воно трапилось з іншим, то видалось б йому дрібницею» [21: 37]. На існування цього феномена вказано також як в теоретичних, так і в експериментальних працях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, завдяки дослідженню А. Антоновського вдалося виявити, що «...важливим за своїми наслідками є суб'єктивне сприймання значення події, а не її об'єктивний характер» [цит. по: 3]. У працях Н. А. Логінової знаходимо подібне твердження: «Далеко не всі важливі зміни обставин викликають яскраві враження, більшість зовсім не впливає на психічний стан і не сприймаються суб'єктом життя як подія» [8: 245]. Така подія є переживанням, що має велике значення для людини і веде до змін у розумінні та поясненні навколишнього світу, себе в цьому світі.

На нашу думку, з «психологічною подією» мають багато спільного «автобіографічна подія» (Б. Г. Ананьєв, Н. А. Логінова, В. В. Нуркова, Т. М. Титаренко) та «життєва подія» (Т. Б. Карцева, С. Л. Рубінштейн), оскільки в основі – значущє переживання, викликане зовнішніми або внутрішніми чинниками, яке певним чином може вплинути на життєдіяльність суб'єкта та призвести до відповідних життєвих змін. Тому під значущою подією ми розглядаємо узагальнений варіант вищенаведених типів подій: автобіографічної, життєвої та психологічної. Таким чином, подія стає найважливішою тоді, коли значущє переживання впливає на особистість і призводить до певних змін у її життєдіяльності, а також стає невід'ємною частиною її автобіографічної історії.

Серед інших живих істот тільки людина має свою історію (С. Л. Рубінштейн). Однак від неї залежить, якою буде історія її життя. Їй самій доведеться надавати оцінку власним досягненням, здобуткам або промахам, недоробкам у будь-якому віці і протягом життя. Зрозуміло, що людині похилого віку вже неможливо змінити свій життєвий шлях, проте це не стосується її історії. У юності людина може, вийшовши з дитинства і вступаючи на шлях дорослості, переглядати свою життєву позицію й конструювати власне майбутнє.

Юність – це вік очікувань, припущень власних досягнень в професійній та особистій сфері й вік реальної перевірки своїх можливостей та практичної реалізації задуманого. Людина цього віку вже має можливість перебувати в різному оточенні (коло спілкуван-

ня значно розширюється), випробувати різні соціальні ролі, перевірити свої соціальні знання, нові або набуті на попередніх етапах її розвитку. Напевно у людини цього віку не стає більше за певною тематикою подій, проте способів реагування на них та їхнього аналізу стає набагато більше. Це ми називаємо збільшенням життєвого досвіду.

Юнацький вік, на відміну від попередніх, відрізняється загальною стабілізацією особистості. У порівнянні з підлітками, юнаки більш схильні приймати власне «Я», їхня самоповага збільшується, що впливає на становлення світогляду. На цьому етапі розвитку людини відбувається становлення моральної стійкості особистості, збільшується контроль за своєю поведінкою та проявом емоцій. Інтелектуальний розвиток супроводжується накопиченням та систематизацією знань про світ, а рефлексія стає тим ґрунтом, на якому будеться розуміння себе та своєї ролі в навколишньому та збільшується здатність до інтеграції особистого досвіду.

Періодизація дитинства у вітчизняній психології здійснена за типом діяльності (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтьєв, В. В. Давидов). Цілісна діяльність дитини, специфічна для кожного її віку, і визначає ті зміни в психіці, які вперше в певному віці виникають, а також «...її ставлення до середовища, її внутрішнє та зовнішнє життя, увесь хід її розвитку в даний період» [1: 248]. За В. В. Давидовим [13: 10], у дітей старшого шкільного віку та юнаків (від 15 до 17–18 років) провідною є навчально-професійна діяльність, завдяки якій формуються пізнавальні інтереси та елементи дослідницьких вмінь, а також професійне та життєве самовизначення. Самовизначення на цьому віковому проміжку є особистісним новоутворенням, яке характеризується усвідомленням себе в новій суспільно значущій позиції [6]. Це впливає на формування світогляду та особистого досвіду юнака, оскільки вже безпосередньо від нього залежить перетворення власного життя. Саме тому спрямованість у юнацькому віці стає усвідомлення свого місця в майбутньому та вибір життєвого шляху, планів і перспектив на майбутнє.

У представників психодинамічного підходу, – в основі якого вплив людини на довкілля, – З. Фрейда, К. Юнга, є своя «хронологія» розвитку людини [19; 20]. На «генітальній» стадії (охоплює віковий проміжок від 12 до 18 років), відбувається трансформація сексуальної енергії в різні прийнятні види соціальної активності. Підлітки «приміряють» різні соціальні ролі, вчаться встановлювати відносини з протилежною статтю, в них також закріплюється ідентифікація власного «Я». В юнацькому віці формується здатність «працювати й любити», тобто створювати щось корисне та цінне, виходячи з власного досвіду.

У К. Юнга віковий період з 8 до 20 років відносить до передпубертатної стадії, основними завданнями якої є розширення обсягу свідомості за рахунок навчання і поступове, хоча і неповне, досягнення автономії щодо сім'ї. Важливою складовою періоду є те, що дитина може багато в чому ототожнювати себе з сім'єю своїх батьків і відчувати свою залежність від них. Саме тому розвиток людини неможливо зрозуміти окремо від сім'ї, соціальної групи і культури, до якої вона належить. Майже з перших годин життя людини починається процес її соціалізації через встановлення зв'язків між індивідами і засвоєння соціальних навичок. Частково цей процес залежить від вроджених механізмів і пов'язаний із визріванням нервової системи, однак, перш за все, він визначається тим досвідом, який людина отримує протягом життя.

Це перекликається з теорією психосоціального розвитку Е. Еріксона [22], де життя людини поділено на кризові етапи. Ці кризові періоди супроводжуються певними переживаннями, які благополучно завершуються для людини або приводять до надбання

нею негативних рис і таким чином визначають можливість розквіту особистості. Підлітки та юнаки (з 13 до 19 років) знаходяться на стадії, коли відбувається ідентифікація, тобто засвоюються зразки поведінки значущих для них інших людей. Цей процес припускає поєднання минулого досвіду людини, її потенційних можливостей і виборів, які вона повинна зробити. Негативною рисою, що може розвинути при неправильній ідентифікації, є рольова плутанина, що призведе до неадекватного інтегрування людиною особистого досвіду і буде проявлятися в афективній, соціальній та професійній сферах. Тому дуже важливим є формування адекватного уявлення дитини про світ і свою роль у ньому.

В літературі зазначається, що «кожен, хто вступає в життя, має набути необхідних знань і навичок, які в систематизованому вигляді він отримує в процесі навчання, закріплюючи й реалізуючи набуті знання та навички у своїй практичній діяльності. Лише в цьому випадку можливий саморозвиток особистості, її «саморух» [9: 17]. Крім того, саморозвиток особистості неможливий без становлення ціннісної системи особистості, яка формується на основі кількох шляхів [16]: первинна соціалізація у сім'ї, коли дитина вибирає цінності свого безпосереднього оточення, притаманні попередньому поколінню батьків (так передається ціннісна визначеність соціальних прошарків та груп, риси національного характеру); соціально організована система виховання, освіти та культури – дошкільні, середні та вищі навчальні заклади, позашкільні, освітні та культурні заклади, в більшості державно керована система гуманістичного виховного впливу для поширення цінностей, які вважаються основоположними для певного соціально-культурного простору; вплив різних формальних та неформальних груп, насамперед оточення ровесників, чії цінності можуть відрізнитися від суспільно визнаних та сімейних (наприклад, культ сили та авторитарності у деяких групах підлітків); власний досвід, коли людина «випробовує» засвоєні ціннісні орієнтири на їх відповідність своїй індивідуальній визначеності у навколишньому.

Особистий досвід людини будь-якого віку виступає невід'ємною частиною її буття, джерелом знань, скарбницею особистого, який щодня або у важливі моменти життя надає їй сконструйовані власні смисли. Однак життя у своїх різноманітних проявах спонукає людину до постійного включення у певні обставини, які вимагають мати відносно стійку позицію, і тільки завдяки особистій системі тлумачення людина підготована до того, щоб щодня успішно управлятися з новим досвідом. Така внутрішня робота відбувається протягом життєвого шляху людини з різними кінцевими результатами, навіть якщо з негативними (усвідомлення життєвих помилок) – це також набуття власного досвіду. Зрозуміло, що накопичувати досвід людина може усе своє життя, проте важливішим є співвіднесення досвіду з ідеалами, інтересами особистості, з пошуком сенсу життя.

На думку учених [2; 11], розуміння об'єктивної дійсності у кожної людини своє, оскільки кожна людина відображає ту чи іншу грань цієї дійсності. «Як «суб'єктивний образ об'єктивної дійсності», її розуміння завжди виявляється залежним і від особистості, що пізнає світ, від її конкретної суспільної суті, її спрямованості, від того, наскільки всебічно чи однобічно вона пізнала ті чи інші його предмети і явища» [4: 47–48]. За Г. С. Костоком, серед передумов, від яких залежить успіх розуміння людини тих чи інших нових для неї явищ, – її особистий досвід, який набувається нею в суспільних умовах її існування, в процесі її навчання і виховання.

«Процеси розуміння – різноманітні і своєрідні прояви активності особистості, спрямованої на оволодіння навколишньою дійсністю. Тому в них завжди якоюсь мірою вияв-

ляється особистість у цілому. В своєму протіканні вони і залежать від ступня її розвитку, від індивідуальних властивостей, що вже склалися у неї» [4: 42]. Проблема розуміння хвилює багатьох вчених як на рівні текстів (історій) та й на рівні висловлювань. Знаков В. В. зазначає: «З позиції психології людського буття розуміння необхідно людині для того, щоб визначити, що вона є, яке місце займає в світі. В кінці кінців смисл нашого буття дійсно складається в розумінні, а головне призначення суб'єкту – шукати смисл життя, розуміти його. Розуміючи світ, людина повинна розуміти себе не як об'єкт, а усвідомити внутрішньо, з позицій смислу свого існування» [2: 13].

Розуміння є не тільки інтелектуальним процесом, воно завжди переживається особистістю. У переживанні, як відомо [1; 11; 15], міститься міра значущості і оцінки подій буття та емоційний аспект (позитивний або негативний). Важливо, щоб дитиною засвоювався позитивний емоційний досвід, оскільки, чим більше позитивних надбань буде у неї, тим легше вона здолає майбутні труднощі [14; 23].

Нами був проведений перший етап експериментальне дослідження, спрямованого на встановлення ступеню інтегрування людиною свого особистого досвіду, шляхом усвідомлення власних найважливіших подій, які здійснювали через аналіз текстів-нарративів про ці події. В нашому дослідженні вивчення особливостей розуміння особистого досвіду юнаків здійснювалось «Методом нарративу» [10].

В основі *методу нарративу*, як і в інших автобіографічних методах, – письмова розповідь досліджуваного про значну для нього подію. Зважаючи на те, що проєктуються не окремі змісти свідомості, а певні її структурні елементи, які складають різні рівні розуміння особистістю існуючої реальності і розуміння себе в цій реальності, розповідь людини (усна або письмова) про різні аспекти свого особистого досвіду дає можливість з'ясувати особливості усвідомлення нею свого життєвого досвіду. Людина самостійно виокремлює із безлічі життєвих випадків, ситуацій, моментів (включаючи ранне дитинство, недавнє минуле та теперішнє) ті, які стали для неї подіями, а отже були переломленими нею через власне «Я». Свідчення про найзначніші переживання, що утворились в результаті найважливіших подій життя, отримуються від досліджуваного за даною методикою.

Досліджуваним також було запропоновано на основі авторського нарративу про значущу подію й ряду питань самостійно встановити емоційне тло, ступень своєї участі у даній події, її важливості та вплив на подальше життя тощо.

Аналіз попередніх даних показав, що значущі події в житті молоді відбуваються в різних сферах їхнього життя. Однак більшість юнаків таку подію пов'язують з визначення майбутньої професії, тобто з важливим шагом вибору та вступу в певний вищий навчальний заклад. Також можна зазначити, що були нарративи, автори яких живуть в очікуванні значущої події, а до моменту застосування «Методу нарративу» в їхньому житті нічого значущого не відбулось. Виявлено також нарративи, в яких автори розглядають саме життя з безліччю різноманітних автобіографічних фактів, починаючи від дитинства і до тепер, як значущу подію.

Отже, свідомо активна вибірковість переживань і вчинків, свідчить про рівень інтеграції, а отже й, про розуміння свого особистого досвіду. Завдяки аналізу змісту текстів-нарративів можна виявити психологічно значущі структури життєвого досвіду як дитини, так і дорослого.

Відображення людиною процесу розуміння свого особистого досвіду може бути представлено у формі нарративу. Особистий досвід людини, відображений у нарративній

саморозповіді, символічно об'єднує частину навколишньої об'єктивної дійсності та, водночас, частину особистого суб'єктивного буття людини. Події, які отримали ранг значущих, відображають особливості сприйняття та ставлення людини до навколишнього світу, інших людей, самої себе, показують, яким є суб'єкт у власних діях та рішеннях, визначають обрану ним життєву позицію.

Наратив, як проєктивний метод дослідження особистості, дозволяє виявити, по-перше, яку життєву позицію займає людина, а саме чи активно діє у життєвих ситуаціях, самостійно долає перешкоди, що трапляються в них, чи пасивно спостерігає за тим, що навколо відбувається; по-друге, в якому емоційному просторі (позитивному або негативному) існує людина, наскільки успішно відбувається процес її соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. – М.: Педагогика, 1984. – Т. 4. – 432 с.
2. Знаков В. В. Как проблема психологии человеческого бытия // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. – № 2. – С. 7–15.
3. Карцева Т. Б. Понятие жизненного события в психологии // Психология личности в социалистическом обществе: Личность и ее жизненный путь. – М.: Наука, 1990. – С. 88–100.
4. Костюк Г. С. Про психологію розуміння // Питання педагогічної психології: Наукові записки. – К.: Радянська школа, 1950. – Т. II. – С. 7–57.
5. Кроник А. А. Субъективная картина жизненного пути как предмет психологического исследования // Психология личности и образ жизни. – М.: Наука, 1987. – 224 с.
6. Кулагина И. Ю., Колоцкий В. Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Сфера, 2001. – 464 с.
7. LifeLine® и другие новые методы психологии жизненного пути / Сост. и общ. ред. А. А. Кроника. – М.: Прогресс-Культура, 1993. – 230 с.
8. Логинова Н. А. Развитие личности и ее жизненный путь // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер, 2000. – С. 238–246.
9. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник: У 2-х ч. / Ред. рада: В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заст. голови), Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков (керівник авторського колективу) та ін. – К.: ІЗМН, 1997. – Ч. 1: Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.
10. Назарук О. М. Вікові особливості розуміння особистого досвіду: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 2004. – 213 с.
11. Никольская И. М., Грановская Р. М. Психологическая защита у детей. – СПб.: Речь, 2001. – 507 с.
12. Понимание как логико-гносеологическая проблема: Сборник научных трудов. – К.: Наукова думка, 1982. – 272 с.
13. Психическое развитие младших школьников: Экспериментальное психологическое исследование / Под ред. В. В. Давыдова; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М.: Педагогика, 1990. – 160 с.
14. Психология человека от рождения до смерти. – СПб.: прайм-ЕВРОзнак, 2002. – 656 с.

15. Психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К.: Рад. шк., 1968. – 571 с.
16. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник / Ред. рада: В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заст. голови), Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін. – К.: ІЗМН, 1996. – 792 с.
17. Роменець В. А. Жизнь и смерть: постижением разумом и верой. – К.: Либідь, 2003. – 232 с.
18. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 720 с.
19. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений / Сост., науч. ред., авт. вступ. ст. М. Г. Ярошевский. – М.: Просвещение, 1990. – 448 с.
20. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). – СПб.: Питер, 1999. – 608 с.
21. Шестов Л. Киркегард и экзистенциальная философия / Подгот. текста А. В. Ахутина. – М.: Прогресс-Гнозис, 1992. – XVI, 304 с.
22. Эриксон Э. Г. Детство и общество: Пер. с англ. – 2-е изд. – СПб.: Ленато; АСТ; Университетская книга, 1996. – 592 с.
23. Якобсон П. М. Эмоциональная жизнь школьника. – М.: Просвещение, 1966. – 291 с.

УДК 159.9

*Яковицкая Л. С.
(Донецк, Украина)*

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМ ЛИЧНОСТНОГО РОСТА В КРОССКУЛЬТУРНОЙ ПСИХОЛОГИИ

Понятия культура и человеческое мышление существовали веками. В статье принята попытка посредством культуры объяснить многообразие личностных смыслов, содержательно наполняющих потребность индивидуума в самореализации.

Ключевые слова: личность, индивидуальность, интериоризация, мышление, Я-концепция.

Поняття культура і людське мислення існували століттями. У статті почата спроба за допомогою культури пояснити різноманіття особистісних сенсів, що змістовно наповнюють потребу індивідуума в самореалізації.

Ключові слова: особистість, індивідуальність, інтеріоризація, мислення, Я-концепція.

Все ускоряющиеся темпы развития современного общества, информационная экспансия способствуют возникновению желания у его членов к сохранению своей индивидуальности, что влияет на смещение социальных и жизненных ориентиров в сторону формирования новых личностных и коммуникативных свойств и умений, таких как активность, самостоятельность, способность к осознанию своих возможностей, творческому росту: умение продуктивно мыслить, быстро ориентироваться в новых, иногда стрессовых ситуациях, принимать перспективные решения, использовать не только приобретенные знания, а реализовывать и собственные интеллектуальные усилия.

Современное понимание культуры в контексте социальной жизни рассматривает ее как систему жизненных ориентаций человека, как реальное содержание сознания каждо-

© Яковицкая Л. С., 2005